

Feasibility of the Presence of Traditional Sewing Courses in Iran's Fourth Generation Universities with the Future Research Approach

---

Zahra Hajighasemi *

MSc. student in Handicraft, Faculty of arts, Soore university of Tehran, Tehran, Iran.

Mehran Houshiar

Associate professor, Faculty of arts, Soore university of Tehran, Tehran, Iran.

Shahin Ebrahimzade Pezeshki

Ph.D in Arts, Decorative beauty association of the country, Tehran, Iran.

Abstract

The field of traditional sewing, as a subset of industrial arts, is one of the most important and extensive sections of applied arts and cultural traditions in all civilizations throughout history. At the same time, the industrialization of products and the indiscriminate use of machines in recent centuries in the field of textiles and clothing-related decorations have marginalized the traditional aspects of this art. Given that today, industrial arts along with historical monuments and natural attractions by recounting cultural and social features as part of the creative cultural industries, are complementary to the growth of the tourism industry, the revival of traditional sewing and production in this area with a look at the future will lead to economic development and job opportunities. Therefore, the present study aims to investigate the impact of the traditional field of tailoring on entrepreneurship, job creation and tourism and to look at the continuation of this art in the future; recognizes the necessary conditions and facilities in the field of formal education and answers the following questions: 1. What is the effect of the presence of traditional sewing in universities and scientific education centers on productive employment, entrepreneurship and creative tourism? 2. What conditions and facilities are necessary for the presence of this field in the formal education environment and fourth-generation university systems? This research is qualitative in terms of what is practical in terms of purpose and descriptive-analytical in nature. Data were collected through documentary studies and library resources simultaneously with the field method

(interview and observation) and based on a futures research approach. The findings of this study show that the presence of traditional sewing in future universities will provide employment and prosperity for the tourism industry and will lead to the revival of many jobs related to this art. One of the most important scenarios that can be proposed to achieve this result is the publication of a codified encyclopedia of traditional sewing as a scientific reference and teaching resource in this field and the harmonization of its teaching method in scientific centers, creating a specialized museum, holding domestic and foreign exhibitions, and creating a national trade union. To support and guide artists and producers, the exchange of information between artists and removing all existing barriers to research, production and sales. Production of creative products, use of target markets, correct use of modern technology and machinery, development of tourism and adequate productivity of traditional production workshops are the result of the presence of this field in the fourth-generation universities. This is possible with the support of managers and officials from veteran and interested artists who have worked hard for years to preserve and introduce this field and have valuable experiences to pass on to the next generation.

Keywords: industrial arts, traditional sewing, entrepreneurship, employment, future research.

---

* Email (corresponding author): hajighasemi99@gmail.com

امکان‌سنجی حضور رشتۀ دوخت‌های سنتی در دانشگاه‌های نسل چهارم ایران با رویکرد آینده‌پژوهی

زهرا حاجی‌قاسمی *

دانشجوی کارشناسی ارشد صنایع دستی، دانشکده هنر، دانشگاه سوره تهران، تهران، ایران

مهران هوشیار

دانشیار دانشکده هنر، دانشگاه سوره تهران، تهران، ایران

شهین ابراهیم‌زاده پژشکی

دکتری درجه یک هنری، انجمن آرایه‌های تراثی مدد و لباس کشور، تهران، ایران

چکیده

رشته‌دوخت‌های سنتی به عنوان زیرمجموعه‌ای از هنرهای صناعی، از گستردگری ترین بخش‌های هنرهای کاربردی و سنت‌های فرهنگی در تمدنی‌تمدن‌های طول تاریخ است. این در حالی است که استفاده بی‌رویه از ماشین طی سده‌های اخیر در بخش منسوجات و تزئینات وابسته به پوشک موجب به خاشیه‌رفتن این هنر شد. با توجه به اینکه امروزه هنرهای صناعی با بازگو کردن ویژگی‌های فرهنگی، اجتماعی به عنوان بخشی از صنایع خلاق فرهنگی، مکملی برای رشد صنعت گردشگری هستند، احیای دوخت‌های سنتی و تولید محصولات در این حوزه، موجب توسعه اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی خواهد شد. لذا پژوهش پیش رو با هدف بررسی تأثیر رشتۀ دانشگاهی دوخت‌های سنتی بر کارآفرینی، اشتغال‌زایی و گردشگری و با نگاهی بر تداوم این هنر در آینده؛ به شناخت شرایط و امکانات لازم در فضای آموزش رسمی پرداخته و به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد: ۱. تأثیر حضور رشتۀ دوخت‌های سنتی در دانشگاه‌ها بر اشتغال، کارآفرینی و گردشگری چیست؟ ۲. چه شرایط و امکاناتی برای حضور این رشتۀ در نظام‌های دانشگاهی نسل چهارم لازم است؟ این پژوهش به لحاظ روش، کیفی؛ به لحاظ نوع تحقیق، کاربردی؛ و از نظر ماهیت توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات به روش مطالعات استنادی، متابع کتابخانه‌ای، روش میدانی و بر اساس رویکرد آینده‌پژوهی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که حضور رشتۀ دوخت‌های سنتی در دانشگاه‌ها، زمینه ایجاد اشتغال و رونق صنعت گردشگری را فراهم کرده به اجایی بسیاری از مشاغل مرتبه با این هنر منجر خواهد شد. در پاسخ به پرسش دوم از مهم‌ترین سناریوهای قابل طرح برای تحقق این نتیجه انتشار دانش‌نامه مدون دوخت‌های سنتی به عنوان مرجع علمی و منع درسی این رشتۀ و همسان‌سازی شیوه آموزش آن در مراکز علمی کشور است. این امر با حمایت مدیران و مسئولان از هنرمندانی که سال‌ها در حفظ و معرفی این رشتۀ تلاش کرده و تجربیات ارزشمندی را برای انتقال به نسل آینده در اختیار دارند، امکان‌پذیر است.

واژگان کلیدی:

جزری، فی معرفت الحیل الهندسیه، علم الحیل، کوماراسوامی، نگارگری، تاریخ هنر.

هنرهای بومی و سنتی بخش عظیمی از فرهنگ و هویت مردم یک سرزمین را تشکیل می‌دهد و حفظ و بقای این هنرها از وظایف انسان امروزه است. در میان انواع مختلف هنرهای سنتی و صنایع دستی، دوختهای سنتی یکی از قدیمی‌ترین و اصیل‌ترین هنرها و یکی از روش‌های مناسب برای ایجاد طرح‌ها و آشکال زیبا بر روی پارچه است. تبدیل این پارچه‌ها به پوشак تنها یکی از جنبه‌های کاربردی این هنر محسوب می‌شود. دوختهای سنتی از گسترده‌ترین و متنوع‌ترین بخش‌های هنرهای صنایع در تمامی فرهنگ‌ها از جمله ایران است که از گذشته‌های دور مرسوم بوده است. با صنعتی‌شدن تولید پوشاك و روی کار آمدن تزئیناتی که با چرخ خیاطی و به صورت غیردستی (ماشینی) ایجاد می‌شود، رفته، رفتہ این هنر نیز مورد کم‌لطی قرار گرفته و به فراموشی سپرده شد. در دنیای مدرن، دیگر تنها آثار و بناهای تاریخی و جاذبه‌های طبیعی موجب رونق گردشگری نمی‌شود بلکه صنایع خلاق فرهنگی و از آن جمله، هنرهای صنایع نیز به دلیل بازگوکردن خصوصیات تاریخی، اجتماعی، سیاسی و شناساندن فرهنگ و تمدن بومی، مکملی برای رشد صنعت توریسم هستند. در واقع، هنرهای سنتی و صنعت گردشگری به توسعه متقابل یکدیگر کمک خواهند کرد. از سوی دیگر، احیای دوباره دوختهای سنتی و تولید آثاری که جنبه تزئینی و یا کاربردی دارند، موجب اشتغال‌زایی، کارآفرینی و ایجاد فرصت‌های شغلی خواهند شد. فروش این آثار به رشد چرخه اقتصادی کشور کمک کرده و باعث رونق کسب و کار و در

نتیجه درآمدزایی و ارزآوری می‌شود. رشته‌دوختهای سنتی دارای ظرفیت‌های بسیار بالایی است. وجود استادان و هنرمندان برجسته و همچنین بستر مناسبی که دانشگاه برای علاقه‌مندان این رشته به وجود می‌آورد، زمینه را برای کارآفرینی و رونق اشتغال میان جوانان و نسل‌های آینده ایجاد می‌کند. این پژوهش با هدف بررسی تأثیر رشته‌دوختهای سنتی بر کارآفرینی، اشتغال‌زایی و گردشگری و با نگاهی بر تداوم این هنر در آینده؛ به شناخت شرایط و امکانات لازم در فضای آموزشی پرداخته و به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد: ۱. تأثیر حضور رشته‌دوختهای سنتی در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش علمی بر اشتغال مولده، کارآفرینی و گردشگری خلاق چیست؟ ۲. چه شرایط و امکاناتی برای حضور رشته سوزن‌دوزی در فضای آموزش رسمی و نظام‌های دانشگاهی لازم است؟ بدون تردید، آموزش اصولی این هنر با توجه به پشتوانه و آگاهی از سنت‌های قوامی‌افتدۀ این هنر در دوران معاصر، زمینه رشد، ارتقا، حفظ و احیای آن را در میان نسل جدید فراهم کرده و در نهایت، ضمن ایجاد زمینه‌های توسعه و کارآفرینی به تجدید هویت بومی و سنت قومی و محلی جامعه کمک شایانی خواهد کرد. در این میان، مراکز و نهادهایی همچون وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، معاونت هنری وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، اتحادیه صنف پارچه و لباس، شرکت‌های خصوصی و طراحان پوشاك از مخاطبان اصلی این پژوهش و نتایج حاصل از آن هستند.

۱. پیشینهٔ پژوهش

در خصوص برخی از شاخه‌های دوختهای سنتی به خصوص سوزن‌دوزی بلوج، پژوهش‌های بسیاری صورت گرفته است. در اکثر این پژوهش‌ها نویسنده‌گان به بررسی و شناخت فرم و نقوش یک شاخه هنری و مقایسه آن در مناطق مختلف و یا با دیگر شاخه‌های دوختهای سنتی پرداخته‌اند. در این میان، مقاله‌هایی هستند که به وجود گسترده‌تر و همبستگی تأثیر صنایع دستی بر توسعه اقتصادی و کارآفرینی در دوران معاصر نیز پرداخته‌اند. نتایج این پژوهش‌ها می‌تواند در نگارش این مقاله مفید فایده باشد. از آن‌جمله، در مقاله‌ای با عنوان «جایگاه صنایع دستی در برنامه دوم توسعه اقتصادی کشور» (Heydari, 1994)،^۱ توسعهٔ فعالیت‌های صنایع دستی به عنوان مکمل اقتصاد معرفی شده است و حضور در بازارهای جهانی و استفاده از تمامی امکانات موجود را لازم و ضروری می‌داند. پژوهش دیگری با عنوان «توسعهٔ صنایع دستی و فناوری متوسط با هدف گسترش توریسم و اشتغال پایدار روستاوی» (Golmohammadi, 2011)^۲، به سهم مهم گسترش صنایع دستی و توریسم در دست‌یابی به اشتغال و توسعهٔ پایدار اشاره کرده و

صنعت گردشگری را دارای ظرفیت‌های بسیاری می‌داند. همچنین پژوهش «نقش صنایع دستی در توسعهٔ گردشگری ایران با مطالعهٔ موردي فرش ایرانی» (Khanpoor & Ahani, 2014)^۳، فرش ایرانی را آینه تمام‌نمای هنر و تمدن ایرانی و اسلامی می‌داند و توسعهٔ گردشگری و جذب سرمایه‌های خارجی را در ارائه کارگاه‌های متمنک، بسته‌بندی مناسب و توجه به عرضهٔ صحیح فرش و جنبه‌های شناسایی و معرفی آن به گردشگر خارجی بیان می‌کند. در میان پژوهش‌های صورت‌گرفته در رابطه با کارآفرینی نیز پژوهش «نقش آموزش در توسعهٔ کارآفرینی صنایع دستی ایران» (Dahdahjani, 2019)^۴، به چاپ رسیده و در نتیجه آن، اگر جنبه‌های هنری صنایع دستی به نحوی حرفاًی در پژوهشکده‌ها، مقالات علمی، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و غیره مورد توجه قرار بگیرند، صنایع دستی و کارآفرینی و خلاقیت در آن به سمت وسیعی نو و تازه‌ای هدایت شده و روندی ثمری‌مانند موارد ذکر شده، در پژوهش پیش رو، بررسی تأثیر نتایج ارزشمند دوختهای سنتی در دانشگاه‌ها بر کارآفرینی، اشتغال‌زایی و گردشگری مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

رابطه این هنر با طبیعت همواره رابطه‌ای نزدیک بوده است، در نتیجه می‌توان دوخته‌ای سنتی را در ذات و خمیره طبیعت یافت. البته در بسیاری از دوران امکانات و توانایی‌های لازم برای عرضه این هنر وجود نداشت اما این مسئله به معنی عدم وجود آن نیست(Jamshidi, 2018). نتایج کاوش‌های باستان‌شناسی در مناطق مختلف ایران و یافتن قطعاتی از ملیه‌دوزی و قلاب‌دوزی، تاریخچه سوزن‌دوزی را به هشت‌هزار سال قبل و زمانی که مردم از پشم گوسفندان پارچه می‌بافتند، بازمی‌گرداند(Hasanbeigi, 1986 & Yaghoubi, 2014). صنعتی‌شدن شیوه زندگی و جدایی ناگهانی از بافت سنتی اجتماع، ماهیت فرهنگی دوخته‌ای سنتی را تعییر داده و از موقعیت یک حرفة و هنر به تفنن و سرگرمی تبدیل کرد. ورود گسترده رشته گلدوزی ماشینی با هدف کار آسان‌تر و درآمد بیشتر، از ماهیت هنری این رشته کاست و اصول اساسی آن را دچار آسیب‌های جدی و جبران ناپذیر کرد. به جای اینکه ماشین در خدمت هنر قرار گیرد، هنر به خدمت ماشین در آمد و فاصله و رابطه میان رشته‌های متنوع دوخته‌ای سنتی را از بین برد(Jamshidi, 2018). در یک نگاه کلی، هنر سنتی ما توانست در تنبیاد انقلاب صنعتی و جریانات مدرنیستی دوام بیاورد. این هجوم چنان قوی بود که موجب به‌حاشیه‌رفتن بخش عظیمی از هنرهای بومی و سنتی در اکثر فرهنگ‌ها شد. بزرگ‌ترین ضربه به پیکره این هنرها انج کهنه‌بودن، نگاه موزه‌ای و پایین آوردن جایگاه آن‌ها در حد کاردستی بود. با این دیدگاه، هنرهای سنتی از حضور در بطن زندگی مردم بازماندند(Dadvar, Gharibpoor, Arbnia, 2013).

شکل ۲: تندیس ملکه گودا با تزئینات جامه

Fig. 2: State of queen God-A with costume decoration (Gheibi, 2008, p. 39)

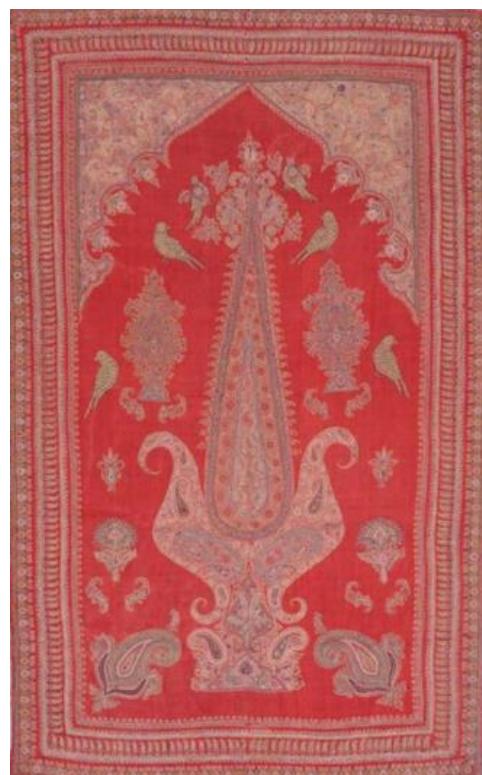
۲. منطق اجرایی و نوع پژوهش
این پژوهش به لحاظ روش، کیفی؛ به لحاظ نوع تحقیق، کاربردی؛ و از نظر ماهیت، توصیفی-تحلیلی است. در گردآوری اطلاعات، علاوه بر مطالعات آسنادی و منابع کتابخانه‌ای، به دلیل کمبود منابع مکتوب و به‌منظور استفاده هرچه بیشتر از تجربیات استادان و هنرمندان فعال این هنر، روش میدانی (مصاحبه و مشاهده) نیز مورد استفاده بوده است.

۳. تعریف دوخته‌ای سنتی

دوخته‌ای سنتی یکی از معروف‌ترین و متنوع‌ترین رشته‌های هنری در بین انواع هنرهای صناعی است و شاید بتوان به تعداد گوناگون از شاخه‌های مختلف این هنر، برای آن تعریفی در نظر گرفت. اما شاید کامل‌ترین تعریف در کتاب «نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران» ارائه شده باشد: دوخته‌ای سنتی «هنر آراستن سطح رویین پارچه‌های ساده با بهره‌گیری از نخ‌های آلوان و با کمک سوزن و قلاب است (شکل ۱) و دست‌اندرکاران آن به مدد بخیه‌های ظرفی که بر منسوجات ساده می‌نشانند، معمولاً تلفیق زیبایی از صبر، شکیبایی و هنر را به نمایش می‌گذارند»(Saba, 2000, p. 1).

۴. پیدایش و افول دوخته‌ای سنتی

یکی از ابعاد و ویژگی‌های مهم پارچه، خاصیت فرسایش آن است. به همین دلیل اراثه زمان و مکان دقیق از پیدایش دوخته‌ای سنتی به‌عنوان هنری با اصالت که پارچه یکی از مهم‌ترین اجزای تشکیل‌دهنده آن است، کاری دشوار خواهد بود (شکل ۲). اما چون

شکل ۱: یک نمونه قدیمی پتہ کرمان با نقش سرو و بُته جقه - سده ۱۳
هجری قمری

Fig. 1: An old example of Kerman pate decorated with sarv and bote-jeghe (Museum of decorative arts of Iran_Writer)

۵. کارآفرینی

واژه کارآفرینی از کلمه فرانسوی «Entrepreneur» به معنای متعهدشدن نشأت گرفته است. اساس و مبنای تحولات و پیشرفت بشر کارآفرینی است. ژوف شومپیتر (رجوع کنید به: URL1) «که او را پدر علم کارآفرینی می‌نامند، بر این باور بود که رشد و توسعه اقتصادی در یک نظام، زمانی میسر خواهد بود که افرادی در بین سایر آحاد جامعه با خطرپذیری، اقدام به نوآوری کرده و با این کار روش‌ها و راه حل‌های جدید جایگزین راه کارهای ناکارآمد و کهن قبلى شود» (Saeedikia, 2006, p. 19). کارآفرینی به معنای ابداعات، کیفیت و خدمات نوین است. کارآفرین ارزش‌ها را تغییر داده و به آن‌ها پاسخ می‌دهد. سرمایه‌گذار نیست اما می‌تواند از سرمایه‌های راکد به درستی استفاده کند و یا سرمایه‌های اجتماعی و هنری ایجاد کند. او می‌تواند فرصت‌ها و خلاصه‌های موجود در جامعه را شناسایی کرده و با استفاده از تخصص دیگران و ایده خود محصولی بالرزش و مناسب با نیازهای روز جامعه ارائه کند و این ریسک‌پذیری یکی از استعدادهای مهم کارآفرینان است. هدف نهایی فعالیت‌های یک کارآفرین خلق ارزش است (Saeedikia, 2006, p. 19). با وجود توجه کشورهای توسعه‌یافته به کارآفرینی، این موضوع در ایران تا زمان اجرای برنامه سوم توسعه چندان مورد استقبال قرار نگرفته و در محافل علمی و دانشگاهی نیز فعالیت‌های کمی در این باره صورت پذیرفته بود. در نهایت، مشکلات ناشی از بیکاری در سطح جامعه و پیش‌بینی حادترشدن آن در دهه ۱۳۸۰ موجب شد تا توسعه کارآفرینی مورد توجه قرار بگیرد. «کارآفرینی دارای مفهومی وسیع تر و بالرزش‌تر از اشتغال‌زای است» (Khanijazni, 2008, p. 46).

۶. نقش آموزش در توسعه کارآفرینی

افزایش سطح کارآفرینی یک جامعه با آموزش و ارتقای توانایی‌ها و آگاهی افراد آن جامعه به خصوص نسل جوان اتفاق می‌افتد. این حرکت که موجب توسعه واحدهای کسب‌وکار خواهد شد، فقط از طریق توجه به نظام آموزشی امکان‌پذیر است. مهم‌ترین نقش نظام آموزش تولید دانش بومی و آماده‌سازی نیروی انسانی کارآمد برای حل مسائل جاری جوامع و پاسخ‌گویی به نیازهای واقعی آن‌هاست. امروزه، آموزش کارآفرینی یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها در تمامی مقاطع تحصیلی کشورهای توسعه‌یافته است. آماده‌سازی و پرورش روحیه کارآفرینی باید در حین تحصیل انجام شود. مراکز علمی و دانشگاهی از مظاهر بارز تولید علم و اندیشه در جهان‌اند و به گفته اندیشمندان تولید علم و شکوفایی و رشد یک کشور رابطه مستقیمی با یکدیگر دارند (Ranjbarian, 2014). «دانشگاه به سبب رسالت‌ها و تعهداتی که نسبت به جامعه دارد، باید از یکسو برای بقا و اثربخشی خود تلاش کند و از سوی دیگر، در راستای ایجاد بستری مناسب برای اثربخش کردن سازمان‌های دیگر برنامه‌ریزی کند؛ تا با شیوه‌های جدید و کارآمد بتواند با ارائه محصول و خدمات خود به جامعه نتیجه ارزشمندی را به بار آورد. دانشگاه باید باور داشته باشد که یک سیستم و مجموعه‌ای اجتماعی است؛ هر سیستم زمانی که رابطه بهینه‌اش را با محیط از دست بدهد و به دادوستد مادی و اطلاعاتی با محیط نپردازد، یا این روند حالت ایستا به خود بگیرد، هویت مستقل و جامعیت خود را از دست خواهد داد. دانشگاه‌های

۷. صنایع دستی و کارآفرینی

یکی از شاخه‌های کارآفرینی که اغلب کشورهای توسعه‌یافته و با در حال توسعه به عنوان یکی از بخش‌های مهم اقتصادی و فرهنگی به آن توجهی ویژه دارند و گسترش آن ظرفیت‌های بالقوه‌ای برای کشور ایران ایجاد می‌کند، صنایع خلاق، (رجوع کنید به: Zahmatkeshmarjane, 2019) صنایع نرم یا فرهنگی و در صدر آن‌ها با توجه به پستوانه و تاریخ فرهنگی ایران، صنایع دستی است. صنایع دستی در کنار فعالیت‌هایی چون کشاورزی، باغ‌داری و غیره می‌تواند با کسب درآمد ارزی، ایجاد اشتغال و رشد اقتصادی پایدار، تأثیری بسیار بر اقتصاد ملی ایجاد کند. سهولت در تولید، بینیازی به سرمایه‌های کلان و اشتغال‌زا بومی از ویژگی‌های متمایز در اقتصاد صنایع دستی است. در شرایطی که بالابردن سطح اشتغال، افزایش درآمد سرانه، ارتقای سطح تولید ملی و توسعه صادرات از نیازهای مل莫斯 کشور است؛ صنایع دستی مزیت ارزشمند و کارآمد در میاره با این مضلات خواهد بود. بنابراین، آموزش کارآفرینی در جهت توسعه صنایع دستی می‌تواند نوبیدخش کاهش مشکلات بیکاری، مهاجرت از روستاهای ایجاد و افزایش درآمد و بهبود وضع معیشت مردم باشد. لازم به ذکر است که با توجه به ویژگی انعطاف‌پذیری صنایع دستی و هنرهای بومی با نیازهای رو به رشد جوامع جدید و دوران معاصر، دیگر صنایع دستی نباید تنها به روستاهای معطوف شود و با شیوه‌های سنتی پیش رو د بلکه باید روش‌های نوین نیز به آن اضافه شده و جنبه‌های حرفه‌ای-هنری آن آموزش داده شود. زمانی که جنبه‌های هنری صنایع دستی به نحوی حرفه‌ای در داشتکده و دانشگاه‌ها، پژوهشکده‌ها، همایش‌ها، مقالات علمی، دیبرستان‌ها، مراکز آموزشی و مشاوره‌ای و غیره مورد توجه قرار گیرد، صنایع دستی و کارآفرینی به سمت وسیعی تازه‌ای هدایت شده و پیشرفته عالی و ثمربخش خواهد داشت. استفاده از فضاهای و ساختمان میراث فرهنگی در آموزش صنایع دستی امروز ممکن است و با سیاست‌های سازمان نیز هم راستاست. در این میان، ورود بخش خصوصی در حوزه آموزش صنایع دستی ضروری است و در صورتی که صنایع دستی رونق گیرد، مخاطبان بسیاری را به سوی خود جلب خواهد کرد (Dahdahjani, 2019).

۸. صنایع دستی و توسعه گردشگری

گردشگری به عنوان یکی از بزرگ‌ترین و متنوع‌ترین صنایع فرهنگی دنیا و زیرمجموعه صنایع خلاق، به حوزه مطالعاتی مهمی در بین پژوهشگران تبدیل شده است. از نظر اقتصادی، درآمدهای ارزی حاصل از گردشگری بین‌المللی بیشتر از عایدات محصولات نفتی، خودرو و تجهیزات ارتباطی است. «صنعت گردشگری امروز به عنوان

مبارزه با انواع بیکاری است. لذا ضرورت دارد امکانات اشتغال برای این نیروی ظاهرآ دارای کار ولی واقعاً بیکار فراهم شود. همان‌گونه که ذکر شد، صنایع دستی با قابلیت‌ها و خصوصیات ویژه خود از جمله نیازنداشتن به سرمایه‌گذاری زیاد و امکان ایجاد و توسعه آن در مناطق روستایی می‌تواند چنین نقش مهمی را بهنحوی مطلوب ایفا کند. در حال حاضر، نیز در تعداد بسیاری از روستاهای، کشاورزان و خانواده‌شان با پرداختن به صنایع دستی و تولید محصولات فصلی به درآمد قابل توجهی دست یافته‌اند و همین امر عامل مهمی در

جلوگیری از مهاجرت آنان به شهرها بوده است. افزون بر آن، در برخی مناطق به سبب فقدان امکانات کشاورزی یا فعالیتهای صنعتی به صورت جدید، صنایع دستی بومی و تولیدات خانگی می‌تواند مهم‌ترین منبع کار و اشتغال باشد. امروزه، در بین کشورهای مختلف جهان تلاش برای افزایش درآمد سرانه به صورت رقابتی پایان ناپذیر در آمده است و چین به نظر می‌رسد که اگر کشورهای جهان سوم بتوانند فاصله و شکافی را که بین آن‌ها و کشورهای پیشرفت‌هه صنعتی وجود دارد حفظ کنند، موفق شده‌اند. از این‌رو، تردیدی نیست هر عاملی که به افزایش درآمد سرانه کشورهای در حال توسعه کمک کند، درخور اهمیت است. صنایع دستی به علت داشتن مزایایی نظیر ارتباط با فرهنگ غنی منطقه، کارطلب‌بودن، مواد اولیه ارزان و در دسترس، سادگی فنون تولید و بی‌نیازی به آموزش پیچیده و وسیع و همچنین تأثیر فوق العاده آن در افزایش سطح اشتغال و ... بیش از هر فعالیت اقتصادی دیگری زمینه را برای توسعه و پیشرفت فراهم می‌آورد. به خصوص در مناطق روستایی و عشایری، صنایع دستی می‌تواند به عنوان دومین منبع درآمد و در پاره‌ای از مناطق کشور حتی به عنوان مهم‌ترین عامل کار و درآمد به حساب آید (Yavari, 2011). سازمان‌های دولتی، نهادهای خصوصی، فعالان اقتصادی و فرهنگی عصر حاضر برای تداوم حیات و بقای خود نیازمند یافتن راه حل‌ها و روش‌های جدیدی هستند که منجر به نوآوری، ابداع و خلق محصولات و خدمات جدید می‌شود. توجه به نیروی انسانی و برنامه‌ریزی مناسب برای تربیت آن با توجه به نیازهای امروزه کشور ضرورت دارد. نیروی انسانی از طرفی نقش عامل توسعه و از سوی دیگر، هدف توسعه پایدار را در برنامه‌ریزی اقتصادی مدنظر دارد. بخش عظیمی از فعالیتهایی که به بسیار اشتغال‌زا بوده و احتیاجی به سرمایه‌گذاری‌های کلان ندارند، به دلیل مشکلات و ضعفهای فرهنگی جامعه از چرخه ارزش اجتماعی خارج شده‌اند (KhodadadHosseini & Baharifar, 2005).

کارآفرینان می‌توانند با تکیه بر همین مشاغل و فرهنگ‌سازی در جهت احیای آن‌ها به رشد اقتصادی و مبارزه با معضل بیکاری کشور کمک کنند. به جرأت می‌توان گفت که دوختهای سنتی جزو آن دسته از فعالیتهایی است که با همان ابزار اولیه و توسط دست انجام می‌گیرد و به همین علت، هزینه‌های ناشی از گرایش به صنایع و فناوری را کاهش می‌دهد. فناوری‌های نوین به افراد متخصص و سرمایه‌فراوان نیاز داشته و نمی‌تواند پاسخگوی همه نیروهای بیکار جامعه باشد. اما رشته‌دوختهای سنتی به عنوان یک هنر بومی در رفع این معضل بسیار موثر است. این هنر نه تنها رقیب و مانعی بر سر راه استفاده صحیح و مناسب از فناوری روز نیست بلکه به عنوان مکمل در اقتصاد کشورهای توسعه‌نیافرته محسوب

یکی از راه کارهای مناسب برای کسب درآمد در سطح جهانی مطرّح است، این صنعت در حالی که درآمد جهانی آن، هم‌ساله، بالغ بر صدها میلیارد دلار است و کشورمان نیز از جمله مناطق پُراستعداد در این زمینه به شمار می‌رود و جاذبه‌های فراوان طبیعی-تاریخی و فرهنگی آن زیانزد خاص و عام است، از این سفره گستردۀ کمترین بهره را داراست» (Khanpoor & Ahani, 2014, p. 118).

زیرساخت‌های مناسب یکی از مشکلات جذب گردشگر در ایران است. بهینه‌سازی راهها و وسائل حمل و نقل، ساخت هتل و رستوران‌های مناسب، آموزش و تربیت راهنمایان سفر و ... از جمله اقدامات لازم برای توسعه گردشگری است. صنایع دستی که تبلور فرهنگ و هنر و بازگوکننده خصوصیات تاریخی و اجتماعی محل تولید خود است؛ عامل مهمی در شناساندن فرهنگ و تمدن و جذب گردشگران داخلی و خارجی محسوب می‌شود. امروزه، صنایع دستی مکمل دیدنی‌های تاریخی هر کشور به حساب می‌آید. ایران به عنوان کشوری در حال توسعه و یکی از سه قطب مهم صنایع دستی جهان که از دیرباز در زمینه تولید مصنوعات دست‌ساز سرآمد بوده و تا پیش از انقلاب صنعتی از این هنر به عنوان عاملی اساسی بر پیکره اقتصادی خویش بهره گرفته است؛ می‌تواند با استفاده از ظرفیت‌های موجود و مطالعه تجربیات داخلی و خارجی، از گسترش صنایع دستی به توسعه اقتصادی قابل توجهی دست یابد.

(Pileforoush & kianisalmi, 2015)

رشته‌های صنایع دستی در ایران، مردم‌دیگر مناطق جهان تنها با تعداد اندکی از آن‌ها آشنا هستند. معروفی این رشته‌های هنری در رونق صنعت گردشگری و اقتصاد تأثیر بسزایی خواهد گذاشت. در جهان پُرتالاطم کنونی، روستاهای بزرگی خواهد بدل شده‌اند که برای فرار از زندگی پرهیاهوی شهری و ماشینی به روستاهای سفر می‌کنند. امروزه، با توجه به دامنه تقاضا و نیازهای محیط‌های روستایی، گردشگری روستایی رو به توسعه بوده و روزبه روز بر اهمیت و جاذبه آن افزوده می‌شود. گردشگری روستایی را می‌توان ابزاری برای افزایش اشتغال محلی و بهبود کیفیت زندگی و درنتیجه، افزایش سطح رفاه اقتصادی، فرهنگی و تقویت امکانات اجتماعی به حساب آورد. کارشناسان صنعت گردشگری بر این باورند که از نظر ظرفیت‌های برنامه‌ریزی صنعت گردشگری، ایران جزو ده کشور اولی منطقه به شمار می‌رود، این در حالی است که متأسفانه سهم ایران از درآمد بازارهای بین‌المللی صنعت گردشگری و صنایع دستی بسیار اندک است (Pakzad, 2014). وجود سابقه کهن و درخشان در ساخت انواع صنایع دستی، فعالیت تعدادی شماری کارگاه‌ستی در تمامی مناطق و خرید تولیداتی که در محل کارگاه و در جلوی چشم گردشگر ساخته شده‌اند، می‌تواند از جمله جذاب‌ترین مشاهدات فرهنگی گردشگران و یادآور سفرگشان به ایران باشد.

۹. دوخت‌های سنتی، کارآفرینی و اشتغال‌زایی خلاق

بیکاری از مسائل پیچیده و بغرنج کشورهای رو به رشد و نتیجه افزایش سریع جمعیت است. متداول ترین نوع بیکاری در میان کشورهای در حال توسعه بیکاری بندهان (رجوع کنید به: Tabnak professional news site, 2018) است و بدون تردید یکی از دلایل مهم دهنده های این کشورهاست. میتوان این دلایل را به اثبات آن، دلایل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی دانست.

می‌شود، زیرا فناوری بهنهایی نمی‌تواند کشورهای عقب‌مانده را به‌سوی پیشرفت‌های اقتصادی سوق دهد. کشورهای در حال توسعه باید با توجه به موقعیت جغرافیایی، میزان جمعیت، امکانات و شرایط موجود و استعدادهای بالقوه و بالفل خود شیوه‌ای مناسب را برای رفع بیکاری انتخاب کنند. چراکه امکان ایجاد اشتغال به میزان مورد نیاز در کوتاه‌مدت وجود ندارد و استفاده از ماشین‌آلات نیز موجب افزایش بیکاری می‌شود. بهمین علت، توجه به صنایع دستی از جمله رشته‌دوختهای سنتی از راه‌کارهایی است که می‌تواند نیروی بیکار را جذب کند. همچنین ارائه طرح‌های جدید توسط کارشناسان سازمان صنایع دستی متناسب با عالیق، پیشینه و فرهنگ مردم ایران موجب پرورش خلاقیت هنرمندان خواهد شد (Jamshidi, 2018). فناوری باید همانند یک ابزار در خدمت هنر سنتی قرار گیرد و هنرمند سنتی می‌تواند با شناخت و استفاده مناسب از آن سطح کیفی محصولات و آثارش را بالا بیرد. امروزه، هنرمندان و علاقه‌مندان بسیاری در سراسر ایران به فعالیت، کارآفرینی و کسب درآمد از انواع دوختهای سنتی مشغول‌اند. هریک از این هنرمندان با خلاقیت و نوآوری در ارائه آثارشان توانسته‌اند قدم‌های مثبتی در مسیر ایجاد اشتغال، درآمدزایی و فرهنگ‌سازی در حوزه دوختهای سنتی اقوام و مناطق ایران بردارند. «رقابت‌پذیری در اقتصاد جهانی به توانمندی‌های تکنولوژیکی و نوآورانه وابسته است. این امر شامل توانایی توسعه محصولات جدید و دسترسی به بازارهای جدید، به کارگیری فناوری جدید، اعمال بهترین الگوهای مدیریتی در بنگاهها و توسعه سطوح مهارتی در طیف وسیعی از نیروی کار است. داشتگاه‌ها قادرند در تمامی این موارد نقش مهمی ایفا نمایند. در نتیجه، افزایش ظرفیت تحقیقات و تکنولوژی کشور برای تبدیل دستاوردهای علمی و یافته‌های فناورانه به موفقیت‌های صنعتی و تجاری و اشتغال‌زایی به نقش کارآفرینی داشتگاه‌ها وابسته است. لذا رویکرد حاکم بر فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی و مشاوره‌ای، رویکردی نیازگرا در تعامل با سازمان‌های بیرونی داشتگاه می‌باشد» (KhodadadHosseini & Baharifar, 2005, p. 78).

۱۱. نقش نهادهای دولتی و آموزش‌رسمی در احیا و گسترش رشته‌دوختهای سنتی

چنانچه آموزش هنر در نظام آموزش و پرورش بخواهد از وضعیت کنونی رهایی باید و تحولات پایدار در راستای احیای هنر در نظام آموزشی جامه عمل بپوشد، لازم است تهدیدهای مربوط به آموزش عالی جدی انگاشته شود. با توجه به یافته‌های بهدست آمده در مصاحبه‌های تخصصی با استادان و صاحب‌نظران این حوزه به‌نظر می‌رسد آموزش عالی در شرایط کنونی نمی‌تواند رغبت و انگیزه لازم را در دانشجویان آینده ایجاد کند. پیشنهاد هنرمندان فعال در امر آموزش این است که برای تحلیل مضلات و نارسایی‌های متأثر از عملکرد آموزش عالی کشور لازم است به محورهای چندگانه‌ای توجه شود. نخست باید به تنوع ناکافی رشته‌های هنری در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور پرداخت. علاوه‌بر آن، باید به ظرفیت پذیرش محدود و ناکافی رشته‌های هنری نیز اشاره کرد. فقر پژوهشی را باید به عنوان یکی دیگر از عوامل ترویج و اشاعه هنر در نظام آموزش و پرورش دانست. پویایی پژوهشی در این زمینه می‌تواند به غنای نظری و بصیرت علمی در حوزه آموزش هنر بینجامد. حضور و تنوع و تعدد نهادها و دستگاه‌های مختلفی که از جمله وظایف اصلی آن‌ها ترویج و ارائه هنر در کشور است، از آن حیث فرست محسوب می‌شود که زمینه را برای تشریک مساعی و تجمیع منابع و امکانات در خدمت ترویج و اشاعه هنر فراهم می‌سازد. نظام آموزشی کشور می‌تواند با اتخاذ سازوکارهای مناسب به نقد ظرفیت‌های نهفته در این مجموعه در خدمت به توسعه کمی و کیفی هنر برآید. تحولات شگرف در عرصه فناوری خصوصاً فناوری اطلاعات و ارتباطات تمام عرصه‌های حیات بشری و از جمله آموزش و پرورش را تحت تأثیر خود قرار داده است. آموزش هنر نیز به عنوان یکی از زمینه‌های آموزشی می‌تواند با استفاده از تسهیلات و امکانات ویژه‌ای که مرهون توسعه این فناوری است، در موقعیت‌های مناسب‌تری از نظر توسعه کمی و کیفی قرار گیرد. فناوری اطلاعات و ارتباطات خصوصاً می‌تواند با تأمین منابع آموزشی و فرسته‌های یادگیری مجازی زمینه‌ساز تحول در کیفیت آموزش هنر باشد (Mehrmohammadi, 2011). بنابر نظر مدیران ارشد و مدرسان باسابقه در آموزش هنرهای سنتی بایستی این اصل رعایت شود که هدف از آموزش تنها یادگیری و یاد دادن نباشد. همان‌طور که در گذشته آموزش هنر مبتنی بر نظام استاد-شاگردی

۱۰. تأثیر رشته‌دوختهای سنتی بر صنعت گردشگری
کشور ما علاوه بر جاذبه‌های طبیعی و آثار تاریخی، دارای فرهنگ، آداب و اعتقدات اصیل و ریشه‌داری است. رودوزی، سوزن‌دوزی، قالاب‌دوزی و یا به‌طور کلی دوختهای سنتی از پُر جاذبه‌ترین صنایع دستی ایران است که با کمک تخلیل، زیبایی و ذوق هنرمندان، این فرهنگ و باورها را به خوبی به نمایش می‌گذارد. گردشگری نیز ابزاری برای ارائه و نمایش این اندیشه‌های ژرف و پُرقدمت است. در بحث تأثیر متقابل رشته‌دوختهای سنتی و گردشگری بر یکدیگر، تنها باید این نکته را در نظر داشت که شناخت محصولات و روش‌های تولید آن ضروری است. به‌طور کلی، توسعه گردشگری و توجه به توریسم فرهنگی می‌تواند ایجاد اشتغال کرده و تقاضا برای صنایع دستی، هنرهای سنتی و فعالیت‌هایی را که نیاز به نیروی کار انسانی بیشتری دارند، ارتقا دهد. توسعه گردشگری در مناطق روستایی و عشایری می‌تواند سبب افزایش فروش صنایع دستی و حفظ و دوام آن‌ها گردد (Soleimanipeykani, 2017). برای نمونه، رونق هنر چادرش‌بافی در روستای قاسم‌آباد استان گیلان موجب

۱۳. آینده‌پژوهی و دوخت‌های سنتی

آینده‌پژوهی علم و هنر کشف آینده و شکل بخشیدن به دنیای مطلوب فرداست. آینده‌پژوهی دانش و معرفتی است که چشم مردم را به رویدادها، فرصتها و مخاطرات احتمالی آینده باز نگه می‌دارد و به همگان اجازه می‌دهد تا بدانند از چه مسیرهایی می‌توانند با سهولت بیشتری به آینده مطلوب خود برسند(Ziari, Rabbani, Saedmoucheshi, 2016). در ایران طی سال‌های اخیر فعالیت‌هایی در زمینه آینده‌اندیشی به صورت پراکنده انجام شده است و برخی افراد و نهادها، طرح‌ها و پژوههایی را تبیین کرده‌اند. مدیریت استراتژیک در ایران، ما را به سمت بهره‌گیری حدکشی از امکانات موجود و درنظرگرفتن اقتصادات کشور بر اساس آموزه‌های ایرانی-اسلامی و بومی‌سازی شده در حوزه‌های مختلف برای دست‌یابی به آینده‌ای درخشناس سوق می‌دهد (Rostami, Keshavarz, Khojaste, 2018). دوخت‌های سنتی نیز از رشتۀ‌های پُرامکانات در حوزهٔ صنایع دستی است که بومی کشور ایران بوده و لازم است تا از تمامی فرصت‌ها و ظرفیت‌های آن برای رسیدن به آینده‌ای روش و فردایی هموار استفاده شود. به همین منظور، با استفاده از روش سناپیونویسی که از شیوه‌های معمول در آینده‌پژوهی است، پیشنهاد راهاندازی رشتۀ‌دوخت‌های سنتی در مقطع کارشناسی و بالاتر در دانشگاه‌های سراسری مطرح شده است.

بود و استاد از ارزش‌های اخلاقی، علمی و عالیه انسانی برخوردار بود و شاگرد نیز از محضر استاد بهره می‌گرفت، آموزش هنر به شیوه اموزی نیز باید علاوه بر تعليم، به تزکیه و انسان‌سازی نیز توجه داشته و در راستای رسیدن به کمالات انسانی باشد. برای اینکه ما بتوانیم سیستم آموزش مناسب و درخور هنرهای ملی خود را داشته باشیم، باید نظام آموزش خود را اصلاح کنیم(Dadvar et al, 2013). از سوی دیگر، بنابر نظر یکی از کارشناسان ارشد این حوزه، نهادهای دولتی مانند فرهنگستان هنر، سازمان فنی و حرفه‌ای، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، به عنوان متولی اصلی با کمک و همراهی بخش خصوصی باید با درنظرگرفتن بودجه کافی برای حمایت از رشتۀ‌دوخت‌های سنتی، شناسایی هنرمندان و ایجاد بانک اطلاعاتی برای آن‌ها، ایجاد انجمن صنفی و سراسری مختص دوخت‌های سنتی، نظارت بر رعایت قوانین حق تکثیر، ایجاد بازار فروش و تأمین مواد اولیه با کیفیت و رفع دیگر مشکلات و معضلات موجود، به احیا، حفظ و گسترش این رشتۀ پردازند Z. ArabAlidoosti (personal communication, December 27, 2021)

۱۴. شرایط و امکانات لازم برای حضور رشتۀ‌دوخت‌های سنتی در دانشگاه‌ها

با توجه به مطالب و موارد ذکر شده، باید اذعان کرد که رشتۀ‌دوخت‌های سنتی و تمامی زیرمجموعه‌های آن با وجود سابقه طولانی و جایگاهی که در گذشته داشته، شاید بیش از دیگر هنرهای بومی و صنایع دستی، از دوران انقلاب صنعتی تا به امروز مورد بی‌مهری قرار گرفته و تمامی اقداماتی که در جهت حفظ و احیای آن برداشته شده، بی‌ثمر بوده است. هرچند این رشتۀ طی دهه گذشته، در مقطع کاردانی و در دانشگاه‌های علمی کاربردی دایر و فعال شده است، اما همچنان اهمیت چندانی به این هنر داده نشده و در میان دیگر اقشار جامعه و حتی برخی از مدیران آموزشی به عنوان نوعی کاردستی و سرگرمی معرفی می‌شود. یافته‌های میدانی و گفت‌وگوی تخصصی با هنرمندان و استادان آگاه به این هنر نشان می‌دهد یکی از مشکلات و چالش‌های بزرگ بر سر راه پژوهشگران، علاقه‌مندان و فعالان این رشتۀ، نبود منابع مکتوب و متون مرجع و مستندات معتبر علمی در این رشتۀ است. اولین اقدام لازم پس از سال‌ها کم‌لطفی و مهجویریت، انتشار دانشنامه یا دایرۀ‌المعارفی است که توسط استادان و مختصان این رشتۀ مدون شده است تا چراغ راهی برای دانشجویان، هنرآموزان و حتی تولیدکنندگانی باشد که با علاقهٔ فراوان در این رشتۀ مدد و کام بعدی، همسان‌سازی آموزش‌ها در کل کشور و در تمامی مقاطع تحصیلی است. تمامی معلمان هنر باید به آموزش درست و دقیق دوخت‌های سنتی متناسب با بوم و تاریخ خود پردازند تا بتوانند شناخت و علاقهٔ لازم را در دانش‌آموزان به وجود بیاورند. این همسان‌سازی باید در مقطع کاردانی نیز اتفاق بیفتد و دانشگاه‌هایی که در رشتۀ‌دوخت‌های سنتی دانشجو می‌پذیرند، از سرفصل‌ها و طرح دروس مشخص شده و به تصویب رسیده استفاده نمایند. حضور این رشتۀ به عنوان یک گرایش در رشتۀ صنایع دستی نیز می‌تواند قدم بسیار مثبتی باشد Sh. Ebrahimzade pezeshki (personal communication, January 20, 2022) .January 20, 2022)

۱۵. سناپیونویسی پیشنهادی برای احیا و معرفی رشتۀ‌دوخت‌های سنتی در دانشگاه‌های نسل چهارم (دانشگاه کارآفرین)

چنانچه پیشتر گفته شد، رشتۀ‌دوخت‌های سنتی در دوره کاردانی دانشگاه‌های علمی کاربردی فعال شده اما در این مقطع تنها مبانی و مقدمات دوخت‌های سنتی تدریس می‌شود. در حالی که این تنها نقطه آغازی برای چنین رشتۀ گسترده و متنوعی است. به همین منظور، طرح درس رشتۀ‌دوخت‌های سنتی برای ورود به دوره کارشناسی توسط خانم ابراهیم‌زاده پژشکی با هدف ادامه یادگیری دوخت‌های سنتی ایران، حفظ و نگهداری از این هنرها که زیرمجموعه مهمی از هنرهای سنتی کشور هستند و تربیت نیروی متخصص در زمینه موزه‌ها، دیرستان‌ها، مؤسسه‌های مُد و لباس، موسسات آموزشی، مراکز فنی و حرفه‌ای، کارخانجات تولید پوشاسک، کارشناسان و ارزیاب گمرک و... نوشته شد. در این دوره طراحی و تکنیک باید به شکل گسترده‌تری به دانشجویان آموزش داده شود. شناخت نقوش، رنگ‌ها، کاربرد و ریشه اصلی هریک از دوخت‌های سنتی باید در دوره کارشناسی صورت بگیرد. اما این شاخه هنری بسیار متنوع تر از آن است که با دوره چهارساله کارشناسی نیز به اتمام برسد و می‌تواند با حضور در مقطع کارشناسی ارشد وارد مباحث معرق پارچه و قلاب‌بدوزی‌ها بشود. دانشجویان باید با قلاب‌بدوزی تمام مناطق ایران که تنها در ابزار قلاب با یکدیگر مشترک‌اند، آشنایی پیدا کنند. ایران که تنها در ابزار قلاب با یکدیگر مشترک‌اند، آشنایی پیدا کنند. گذراندن این مقطاع موجب فراگیری بخش عمده‌ای از دوخت‌های سنتی ایران شده و سپس در مقطع دکتری وجود اشتراک و افتراق این هنر میان ایران و دیگر کشورهای جهان مورد بررسی قرار می‌گیرد. زیرا لازم است تا استادان و هنرمندان حرفه‌ای این حوزه، شناخت دقیق و کاملی درباره دوخت‌های سنتی تمام مناطق جهان داشته باشند (Sh. Ebrahimzade pezeshki (personal communication, January 20, 2022) همت و تلاش مدیران و جامعه هنرمندان حوزه دوخت‌های سنتی و

نتیجه‌گیری

حمایت نهادهای دولتی و خصوصی، این رشته وارد دانشگاه‌های سراسری شود، اتفاقاتی سیار مثبت در راستای حفظ و احیای این هنر رخ خواهد داد. ایجاد رقابت میان تولیدکنندگان و هموارشدن صنایع دستی هر کشوری آینه‌تمامنما باورها، تفکرات و آداب آن ملت است. یکی از مهمترین شاخه‌های این رشته هنری، دوختهای سنتی با ابعاد گستره و اصلی قابل توجه است. هنر پدیدهای مؤثر در زندگی انسان‌ها و ابزاری کارآمد برای توسعه مفاهیم و افکار متعدد افراد است. اثرگذاری هنر زمانی بیشتر می‌شود که متولیان آن با برنامه‌ریزی و رعایت مراتب آموزشی به آن پردازند. افزایش سطح کارآفرینی با توجه به آموزش و ارتقای توانایی‌های افراد صورت می‌گیرد و پرورش روحیه کارآفرینی باید در حین تحصیل انجام شود. دانشگاه‌های امرroz (نسیل چهارم) موظف به تربیت کارآفرینانی هستند تا بتوانند به رفع مشکلات اقتصادی کشور کمک کنند. صنایع دستی یکی از شاخه‌های مهم کارآفرینی است که ظرفیت‌های فراوانی داشته و با سهولت در تولید، بی‌نیازی به سرمایه‌های کلان و ایجاد اشتغال تأثیری بسیار بر رونق اقتصاد و در نهایت شکل‌گیری توسعه پایدار خواهد گذاشت. گردشگری از بزرگ‌ترین صنایع دنیاست و درآمدهای ارزی حاصل از آن بیشتر از هر صنعت بزرگ دیگری است. صنایع دستی به عنوان زیرمجموعه صنایع خلاق و فرهنگی که بازگوکننده خصوصیات فرهنگی، تاریخی و اجتماعی محل تولید خود است، می‌تواند با استفاده از توان و استعداد خود و با جذب گردشگر و گسترش صنعت توریسم به افزایش سطح رفاه اقتصادی و امکانات اجتماعی بینجامد. دوختهای سنتی نیز با دارابودن تمام ویژگی‌ها و خصوصیات مثبت صنایع فرهنگی در فراهم کردن اشتغال و افزایش درآمد سرانه، بیش از هر فعالیت دیگری زمینه‌های توسعه و پیشرفت را پدید می‌آورد. اما این هنر همواره با مشکلات فراوانی از جمله آموزش نادرست و ناهمسان در سراسر کشور رو به رو بوده است. طراحی یک سناپیو برای ارتقای جایگاه رشته دوختهای سنتی، ضرورت آینده‌پژوهی در این رشته پُرتوان و باظرفیت است. حضور این

تشکر و قدردانی

از اساتید ارجمند جناب آقای دکتر مهران هوشیار و سرکار خانم دکتر شهین ابراهیم‌زاده پژشکی کمال شکر و قدردانی را دارم. این مقاله مستخرج از پایان نامه اینجانب، زهرا حاجی‌قاسمی، دانشجوی کارشناسی ارشد صنایع دستی با عنوان «امکان‌سنجی راهاندازی گرایش سوزن‌دوزی در رشته صنایع دستی و تأثیر آن در حوزه کارآفرینی و اشتغال‌زایی» است.

پی‌نوشت

3. Khanpoor, A, lale Ahani. (2015). The role of handicrafts in the development of Iranian tourism with a case study of Iranian carpets. *Journal of Art Research*. 2(8):117-122. [in Persian]
  - (خانپور، آزو و لاله آهنی (۱۳۹۳)). نقش صنایع دستی در توسعه گردشگری ایران با مطالعه موردی فرش ایرانی. *نشریه پژوهش هنر، شماره ۸* ص ۱۱۷-۱۲۲
  4. Dahdahjani, J. (2019). The role of training in the development of Iranian craftsmanship Entrepreneurship. *Journal of Islamic Art Studies*. 15(33):1633-148. [in Persian]
  - (دهده‌جانی، جواد (۱۳۹۸)). نقش آموزش در توسعه کارآفرینی صنایع دستی ایران. *نشریه مطالعات هنر اسلامی*، شماره ۳۳، ص ۱۶۳-۱۴۸.)
- [جیدری، غلامحسن (۱۳۷۲)). جایگاه صنایع دستی در برنامه دوم توسعه اقتصادی کشور. *نشریه تعاون*، شماره ۳۹، ص ۱۹-۱۴]
2. Golmohammadi, F. (2010). Development of handicrafts and medium technology with the aim of expanding tourism and sustainable rural employment. *Journal of Housing and Rural Environment*. 29(131):73-94. [in Persian]
- (گل‌محمدی، فرهود (۱۳۸۹)). توسعه صنایع دستی و فناوری متوسط با هدف گسترش توریسم و اشتغال پایدار روستایی. *نشریه مسکن و محیط روستا*، شماره ۱۳۱، ص ۹۴-۷۳)

References

- Abbasizade, M. (2020, January 21). Ghasem Abad Gilan tent weaving in a few steps of world registration. Young Journalist Club. Retrieved from <https://b2n.ir/p17230> [in Persian]
- (عباسیزاده، مریم (۱۳۹۸). چادرشپ بافی قاسم آباد گیلان در چند قدمی ثبت جهانی. باشگاه خبرنگاران جوان. بازیابی شده در ۲۳ اردیبهشت ۱۴۰۱.]
- Dadvar, A., Gharibpoor, N and Arabnia, F. (2013). A study of traditional and modernism and its impact on handicrafts. Al-zahra University Publications. [in Persian]
- (دادور، ابوالقاسم، نازین قریبپور و فرناز عرب‌نیا (۱۳۹۲). جستاری بر سنت و مدرنسیم و تأثیر آن در صنایع دستی. تهران؛ دانشگاه الزهرا(س).)
- Dahdahjani, J. (2019). The role of training in the development of Iranian craftsmanship Entrepreneurship. Journal of Islamic Art Studies. 15(33):1633-148. [in Persian]
- (دهداجانی، جواد (۱۳۹۸). نقش آموزش در توسعه کارآفرینی صنایع دستی ایران. نشریه مطالعات هنر اسلامی، شماره ۳۳، ص ۱۶۳-۱۴۸.)
- Gheibi, M. (2006). A history of Persian costume. Hirmand Publications. [in Persian]
- (غیبی، مهرآسا (۱۳۸۵). هشت هزار سال تاریخ پوشاک اقوام ایرانی. تهران؛ نشر هیرمند.)
- Hasanbeigi, M. (1986). An overview of Iranian handicrafts. Senobar Publications. [in Persian]
- (حسن‌بیگی، محمدرضا (۱۳۶۵). مروری بر صنایع دستی ایران. تهران؛ نشر صوبه.)
- Jamshidi, E. (2018). Familiarity with the basics of needlewoek. Farsiran Publications. [in Persian]
- (جمشیدی، غفت (۱۳۹۷). آشنایی با مبانی هنر سوزن‌دوزی. تهران؛ نشر فارسیران.)
- KhodadadHosseini, H, ali Baharifar. (2005). Higher education and employment (challenges, approaches and views). University Jahad Publications. [in Persian]
- (خداداد حسینی، سید حمید و علی بهاری‌فر (۱۳۸۴). نظام آموزش عالی و اشتغال(چالش‌ها، رویکردها و دیدگاهها). تهران؛ انتشارات جهاد دانشگاهی.)
- Khanijazani, J. (2008). Fundamental of entrepreneurial culture. Mehrravash Publications. [in Persian]
- (خانی‌جزنی، جمال (۱۳۸۷). اصول و مبانی فرهنگ کارآفرینی. تهران؛ نشر مهرآوش.)
- Khanpoor, A, ale Ahani. (2015). The role of handicrafts in the development of Iranian tourism with a case study of Iranian carpets. Journal of Art Research. 2(8):117-122. [in Persian]
- (خانپور، آزو و لاله آهنی (۱۳۹۳). نقش صنایع دستی در توسعه گردشگری ایران با مطالعه موردی فرش ایرانی. نشریه پژوهش هنر، شماره ۱۶، ص ۱۲۲-۱۱۷)
- Pakzad, Z. (2016). The role of handicrafts in women's entrepreneurship and economic development. Journal of Arts Effects. 15:29-42. [in Persian]
- (پاکزاد، زهرا (۱۳۹۵). نقش صنایع دستی در کارآفرینی زنان و توسعه اقتصادی. نشریه جلوه هنر، شماره ۱۵، ص ۴۲-۲۹.)
- Pileforoush, R, sedighe Kianisalmi. (2016). The role of crafts in the field of women's entrepreneurship graduates crafts Kashan University. Journal of Arts Effects. 16:55-68. [in Persian]
- (پیله‌فروش، رایه‌خاتون و صدیقه کیانی‌سلیمانی (۱۳۹۴). نقش صنایع دستی در کارآفرینی فارغ‌التحصیلان زن رشته صنایع دستی دانشگاه کاشان. نشریه جلوه هنر، شماره ۱۶، ص ۶۸-۵۵)
- Mehrmohammadi, M. (2011). General Art education: what is, why and how. School Publications. [in Persian]
- (مهرمحمدی، محمود (۱۳۹۰). آموزش عمومی هنر: چیستی، چراستی و چگونگی. تهران؛ نشر مدرسه.)
- Ranjbarian, R. (2014). The role of higher education in entrepreneurship development. Journal of Labor and Society. 167: 60-66. [in Persian]
- (رنجبریان، رسول (۱۳۹۳). نقش آموزش عالی در توسعه کارآفرینی. ماهنامه اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، شماره ۱۶۷، ص ۶۶-۶۰)
- Rostami, M., Keshavarz, E and Khojaste R. (2018). Future research methods in cultural industries. Poshtiban Publication. [in Persian]
- (rostami، محسن، عیسی کشاورز و رضا خجسته (۱۳۹۷). روش‌های آینده‌پژوهی در صنایع فرهنگی. تهران؛ انتشارات پشتیبان.)
- Saba, M. (2000). A look at the traditional Iranian needlework method from 8000 years BC to todat. Saba Publications. [in Persian]
- (صبا، منتخب (۱۳۷۹). نگرشی بر روند سوزن‌دوزی‌های سنتی ایران: از هشت هزار سال قبل از میلاد تا امروز. تهران؛ انتشارات صبا.)
- Saeedikia, M. (2006). Fundamentals of entrepreneurship. Kia Publications. [in Persian]
- (سعیدی‌کیا، مهدی (۱۳۸۵). اصول و مبانی کارآفرینی. تهران؛ نشر کیا.)
- SoleimaniPeikani, R. (2016). Attention to Ruduzi handicrafts and development of tourism and women entrepreneurship in Sistan and Bluchesta province. Conference of traditional Ruduzi of Sistan and Bluchestan. [in Persian]
- (سلیمانی‌پیکانی، ریابه (۱۳۹۵). توجه به صنایع دستی رودوزی و توسعه گردشگری و کارآفرینی با نوآور استان سیستان و بلوچستان. همایش رودوزی‌های سنتی سیستان و بلوچستان. اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری سیستان و بلوچستان، زاهدان (۱۳۹۵))
- Tabnak Professional news site (2019, March 5). What is hidden unemployment?. Retrieved from <https://b2n.ir/s75705> [in Persian]
- (سایت خبری تحلیلی تابناک (۱۳۹۷). بیکاری پنهان چیست؟ بازیابی شده در ۱۸ بهمن ۱۴۰۰.)
- Yaghoubi, H. (2014). Needlework of Bluch women's clothing: pattern and color. Journal of Iranian Culture. 10(38,39): 51-78. [in Persian]
- (یعقوبی، حمیده (۱۳۹۳). سوزن‌دوزی‌های پوشاک زنان بلوج؛ نقش و رنگ. نشریه فرهنگ مردم ایران، شماره ۳۸ و ۳۹، ص ۷۸-۵۱)
- Yavari, H. (2010). Recognition of Iranian handicrafts. Mahkame Publications. [in Persian]
- (یاوری، حسین (۱۳۸۹). شناخت صنایع دستی ایران. تهران. نشر مهکامه.)
- ZahmatkeshMarjane, T. (2019, March 4). What are creative industries and what are their divisions?. Retrieved from <https://b2n.ir/s18004> [in Persian]
- (زمحتکش مرجانه، تکم (۱۳۹۸). صنایع خلاق چیست؟ و شامل چه تقسمی بندی‌های می‌شود؟ مجله اینترنتی شتاب‌دهنده هاوشن. بازیابی شده در ۲۴ اردیبهشت ۱۴۰۱)
- Ziari, K., Rabbani, T and Saedmocheshi R. (2016). Futurism a new paeadigm in planning, with emphasis on urban and regional planning. Tehran University Publication. [in Persian]
- (زیاری، کرامت‌الله، طالها ربانی و رامین ساعدموچشی (۱۳۹۵). آینده‌پژوهی پارادایمی نوین در برنامه‌ریزی با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. انتشارات دانشگاه تهران.)